

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK
ZÁHOŘÍ, POBEČVÍ A ODESKÝCH HOR.

ROČNÍK XXVII.
1949—1950

Odpovědný zástupce listu Antonín Frel v Dolním Újezdě u Lipníka nad Bečvou. Nákladem Okresní osvětové rady v Hranicích. Tiskem knihtiskárny Jar. Strojila v národní správě v Přerově.

Obsah 1. čísla: Dr. A. Turek: K poněmčení vsi Středolesí. — Noví důstojníci lidové-demokratické republiky. — Dušan Krumplovič: Vývoj průmyslu a průmyslových podniků na Hranicku. — Frant. Skotálek: Týn nad Bečvou. — Drobné zprávy: K 65. narozeninám Floriána Zapletala. — Sjezd zákavských organizací a úderníků na Hranicku. — Vlastivědná besídka mládeže: Jan Smidák: Do nového školního roku. Soutěž mládeže na Hranicku. — Školní děti z Potštátu u předsedy sněmovny.

Záhorská kronika vychází každý měsíc mimo prázdniny. — Ročně 10 čísel, roční předplatné 30 Kčs. Placení se děje složenými listy šk. úřadu č. M-116.900. Vydává Okresní osvětová rada v Hranicích. — Na příloze »Vlastivědná besídka mládeže« spolupracuje Okresní pedagogický sbor v Hranicích. — Užívání novinových poštovních známek povoleno výnosem ředitelství pošt v Brně ze dne 7. prosince 1946, č. I A-4-2370-0: 146.212.

Vedoucí redakce: Antonín Frel, Dolní Újezd u Lipníka nad Bečvou, jemuž budete též zaslány příspěvky.

Redakční sbor: Josef Frélich, B. Indra, Jan Krumplovič, Jaroslav Stranc, Jan Smidák a Dr. Bohuš Vybíral.

Širší redakční kruh: Jaroslav Čech, Frant. Dumbrovský, Marie Ebnerová, František Gregor, Karel Koch, Lad. Kozel, Fr. Michalica, Antonín Souček, Dr. Artur Závodský a Boh. Zdráhala.

Administrace: Okresní osvětová rada v Hranicích.

Obálku navrhl profesor Vilém Prinke.

Proč pokračujeme ve vlastivědném výzkumu.

V budovatelském úsilí o lepší zítřek jsme si dali řadu velkých hospodářských úkolů. Vystupňování výroby, mechanisace a zpokrokovění zemědělství, úspěšná práce na pěstitelce, tak se nám v první řadě projevuje zájem dneška. Pro mnoho lidí pak znamená, že veškerá ostatní činnost, která na první pohled nesměruje k tomuto cíli, tedy také vlastivědná práce, by se měla pustit se zřetele, protože je zbytečná. Je to tak doopravdy? Víme dobře, jak stará hospodářská a společenská soustava kapitalismu jednak zneužívala historického badání, aby představovala své zásady jako něco neměnného a trvalého, a současně přiváděla jakoukoliv výzkumnou práci v bezduchý formalismus. Znamená to tedy, že se nadále vzdáme všeho archivního, památkového, historického i kulturního zkoumání? Jasnou odpověď nacházíme

ZÁHORSKÁ KRONIKA

Vlastivědný sborník Záhoří, Pobečví a Oderských hor.

Ročník XXVII.

Září 1949.

Číslo 1.

Dr. A. Turek:

K poněmčení vsi Středolesí.

Dědina Středolesí patří typem půdorysu i pluziny mezi osady, založené v době velké kolonisace na lesní půdě. Svědčí o tom i název vsi, doložený v l. 1365—1476 několikaletě ve formě Středolesí nebo Středulesí.¹⁾ Je možné, že se zakládání vsi účastnili i někteří osadníci němečtí, avšak počátkem 16. st. nebylo po nich již stopy. Obec patřila ostatně odedávna k panství drahotušskému, které bylo celé české a které úřadovalo vždy jen česky.²⁾

Podle urbářů panství hranického přibližně z let 1520—44 se jevílo Středolesí jako čistě česká ves s 15 usedlostmi. R. 1569 bylo z 19 usedlých aspoň 8 Němců, avšak podle urbáře z r. 1663 byli Čechové již v menšině a drželi z 22 usedlostí nejvýš pouze 7 nebo 8.³⁾

Zdálo by se tedy na první pohled, že úplná germanisace vsi spadá do doby po 30leté válce. Avšak není tomu tak. Urbáře jsou totiž prameny poněkud jednostranné, neboť zachycují náhodný stav k jednomu roku. Kromě toho jsou v nich uvedeni obyčejně jen majitelé rolnických usedlostí a někdy i chalupníci bez polí, nikoliv však podruzi, čeledi a sirotci; nevíme také, kolik bylo německých hospodyní na českých gruntech a naopak, čili jak dnes říkáme, smíšených manželství. Jisté však je, že se český živel držel ve Středolesí dosti dlouho.

Podle nejstarší pozemkové knihy obce Středolesí, jdoucí

¹⁾ Zem desky olomucké (vydání Chlumeckého a spol.), I, 899, II, 69, IX, 226, XII, 14.

²⁾ Viz k tomu na př. Záh. kronika XX, str. 94—95.

³⁾ Soupisy obyvatelstva z těch let otiskl B. Indra v Záh. kronice roč. XXIV, str. 152—153. Urbáře pro Středolesí jsou sestaveny tak, že jdou od č. 30 po č. 1 a nakonec jsou připojeny přistavěné usedlosti.

od poslední třetiny 17. věku do 70. let 19. stol.⁴⁾ převzal usedlost č. 6 r. 1657 Matěj Kubáč po Jurovi Menšíkovi; rodina Kubáčova se tam udržela do r. 1864. Číslo 9 přejal po Janu Dostálovi Lorenz Haichl r. 1657, ale r. 1663 tam byl, neznámo jak dlouho, Jíra Keřar.⁵⁾ Grunt č. 13 měl sice po Michalu Hrubém Němec Paul Binder, ale v l. 1679 až 1700 tam seděl Jan Polášek, chalupu č. 19a (?) měl po Kocurkovi Jakub Orlík do r. 1690. Chalupa Václava Hovůrky č. 31 (?) náležela sice r. 1663 německé rodině, ale od r. 1681 do konce století Janu Dostálovi. Grunt Matěje Hrubého č. 24 přešel do německých rukou kolem r. 1675. Zato rodina Vávry Menšíka na č. 25 a Matúše Bartoše na č. 26 (zázpisy v pozemkové knize kolem r. 1700 jsou u tohoto gruntu české) se tam držely ještě koncem 19. století. Zůstaly tedy koncem 17. stol. celkem z 22 starých usedlostí v českých rukou sotva 4.

Avšak v první polovině 18. stol. nastává nový příliv českého živilu, který byl tak silný, že se projevil dokonce českými zápisy v této pozemkové knize. Tak č. 4 koupil r. 1750 Pavel Klimek, jehož rod se tam udržel do r. 1843; č. 7 drží v l. 1736—1760 Jan Vinkler (tak se píše v německém zápise) a 1773—1780 Wenzel Čech. Číslo 9 kupuje r. 1714 Johann Tomaschek, po něm 1735 jeho syn Matys a 1780 Joh. Lacina, jehož rod tam byl do r. 1876. Číslo 11 držel v l. 1681—1695 Vašek (sic!) Herzig, 1712 Jan Proksenka a 1724—1737 Václav Holý, jehož splátky jsou uvedeny do r. 1732 česky, 1757 Tomáš Hrubec, po něm pak od r. 1777 Wenzel Martinetz a 1805—1848 Johann Martinetz. Číslo 15 patřilo v l. 1777—1877 rodině Walluchově a pak Machově. Číslo 16 koupil r. 1734 Ondra Proksenka (český zápis), 1760 Joh. Willimek a 1781 Martin Remesch, který tam byl jen 5 let. Číslo 22 držel v l. 1739—1747 Josef Balhárek; od roku 1756 patřilo rodině Machově. Číslo 24 nabyt českou smlouvou z r. 1723 Jakub Řehula, umřel však 4 léta nato; v letech 1747—1810 seděla tam rodina Hynčicova. Číslo 27 koupil 1737 Wenzl Holý a po jeho smrti 1742 Anton Maczek (byl

⁴⁾ Kniha byla v době okupace uložena v Zem. archivu v Opavě ve sb. poz. knih pod sign. E 23—10. Nyní je opět uložena pod starou signaturou 4603 ve sb. poz. knih v Zem. archivu v Brně.

⁵⁾ Michal Heuchel z Kovářova, patrně Lorenzův předek, se ve Středolesi usadil r. 1615 (tamtéž, gr. kniha 4427 f. 39).

do r. 1753), pak tato chalupa byla v l. 1758—1843 v rukou rodiny Klímkovy. R. 1766 kupuje grunt č. 28 po česku od svého předchůdce Joh. Gebauer jinak Mach. Celolán č. 29 koupil od rodiny Jahnovy českou smlouvou z r. 1723 Jiří Novák, ale po dvou letech zemřel a osířelá usedlost se ujal 1727 Pavel Mach, jehož syn Václav ji měl do konce 18. stol. Číslo 31 přešlo znovu do českých rukou r. 1712 Jiřím Kubáčem a 1723 (český zápis, splátky do r. 1725) Martinem Jemelkou, jehož rod zde byl ještě kolem r. 1860. Stoupl tedy počet rodin s českými jmény na starých usedlostech opět asi na polovinu.

Situace pro české obyvatelstvo však nebyla ve skutečnosti tak příznivá. Především není příjmení v 18. stol. už ani zdaleka tak bezpečným kritériem pro posouzení národnosti jako ve stol. 16. a 17., neboť příjmení byla už koncem 17. stol. vcelku ustálená, takže české vlastní jméno mohl mít Němec a naopak. Někteří z českých přistěhovalců se přiznali do rodin už německých nebo poněmčených. Kromě toho neznáme opět přesný počet obyvatel, zejména sirotků, čeledí a podruhů. Tuto věc by mohlo osvětlit jen podrobné studium příslušných matrik, zejména oddávkových. Kromě toho do r. 1750 přibývaly ve Středolesi některé chalupy, které mají nynější čísla 5, 8, 17, 18, 21 (první majitel Václav Hrubec), 35 (rodina Machova) a 39 (majitel Kečlik), v nichž bydleli převahou Němci. Také další chalupy, vybudované do tereziánského číslování v r. 1771, náležely vesměs držitelům s německými jmény. Z toho vyplývá, že starousedlý český živel podléhal většinou germanisaci již v poslední třetině 17. věku a čeští přistěhovalci během 2. třetiny 18. století. Je však možné, že Čechy byli z nich jen ti, jímž se zapisovaly do pozemkových knih kupy po česku. Na hranickém panství se totiž dbalo vždycky na národnost smluvních stran, takže v německých vsích se v pozemkových knihách zapisovaly Čechům zápisy česky a naopak; máme o tom celou řadu dokladů až do počátku 19. stol.⁶⁾

Památkou na původní české obyvatelstvo a zároveň svě-

⁶⁾ Tak na př. zapsána do knihy listin pro Středolesi, díl I (tamtéž, č. 4606) na f. 10 svatební smlouva Josefa Steřinka z Klokočí s Magdalenou, dcerou Jana Macha ze Středolesi a na f. 11 smlouva svat. Ant. Grohmana z Radíkova s Annou, dcerou Fr. Tandlera ze Středolesi po česku (obě k r. 1797).

dectvím pozdního poněmčení Středolesí je české názvosloví v katastru obce. Z 20 topik užívaných do r. 1945 bylo českého původu 8, t. j. plných 40%. Jsou to tyto názvy: *Hostik*, les severně od vsi při hranici katastru po obou stranách potoka; r. 1830 bylo tam obecní pole »Hoschčitz«. Je to 10. trať t. zv. provisorního katastru, topograf. číslo 487—495. — *Hájnice* (Högnitza) jsou pole jižně odtud, hned na sever od vsi. R. 1820 byla to 11. trať katastru, top. č. 496—502. — *Rovná* (Rovina) jsou pole a louky severovýchodně od Středolesí, jižně od Hájnice. S ní sousedí východně od obce *Lukavca* (Lukavka, Lukavec), táhnoucí se až k hranicím katastru. Oba tyto komplexy tvoří pátou trať katastru z roku 1820, top. č. 347—378. V l. 1814—1830 měla tam polnosti domovní čísla 12, 13, 24, 25 a 30. — *Perná* je les jižně od vsi při hranici katastru. — *Dolena* (Dolína, Dalena, Dola) se nazývají mokré louky severozápadně od vsi nad křížkem. Byla to r. 1820 sedmá trať katastru, top. č. 400—407. Tehdy tam měla pozemky, pokud jsem zjistil, m. j. č. 11 a 24. — *Přední a Zadní Polunka* je les při hranicích Uhřínova.⁷⁾

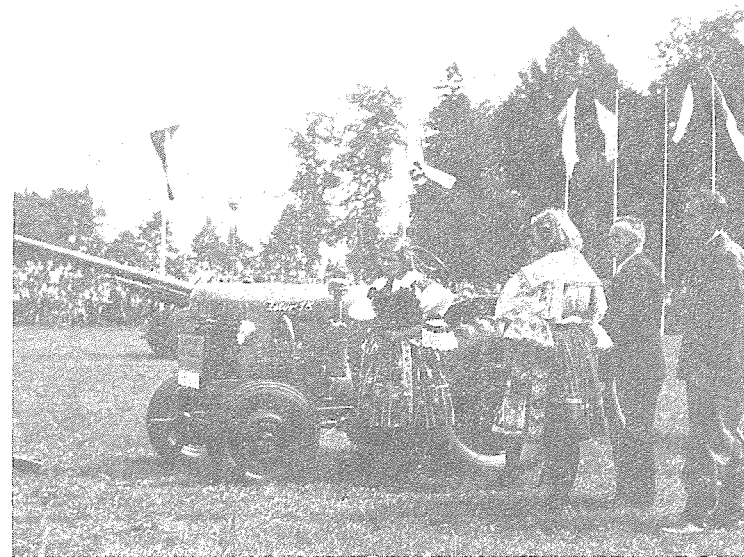
Noví důstojníci lidově-demokratické republiky.

S postupujícím prohlubováním lidově demokratického zřízení u nás a s postupujícím prosazováním nových, socialismu odpovídajících skutečností mění se i náplň, duch a význam obligátní dříve slavnosti jmenování nových poručíků na naší hranické vojenské akademii. Zvláště patrný rozdíl vidíme od památného vítězného února 1948.

Význam letošního 4. poválečného jmenování nových poručíků spočívá v tom, že tu bylo letos ve skutek uvedeno bratrství dělníků, rolníků a vojáků. Návštěva 1500 kováků z Vítkovic, početné skupiny krojovaných příslušníků JZD z Milenova byly vnějším důkazem tohoto bratrství. Traktor Zetor 15 — pojmenovaný po kpt. Igoru Lebovičovi, pořízený z výtěžků brigád a dobrovolných příspěvků příslušníků vojenské akademie a darovaný JZD v Milenově, stojící při

⁷⁾ Zem. archiv v Brně, sb. poz. knih č. 4606, f. 22, 37, 41, 45, 50, 52, 74, 77 pro l. 1814—1830; tamtéž, č. 4607, f. 109 k r. 1849; Matrika vñn. pozemků, Přerovský kraj č. 398; Bärner Ländchen (1931), str. 595.

slavností jmenování nových poručíků vedle zbrani naší armády, představoval symbol techniky, záruky to naší lepší budoucnosti, představoval prvek, který pomůže našemu venkovu novými formami práce k novým, lepším životním podmínkám a k vyrovnání životní úrovně s městem.

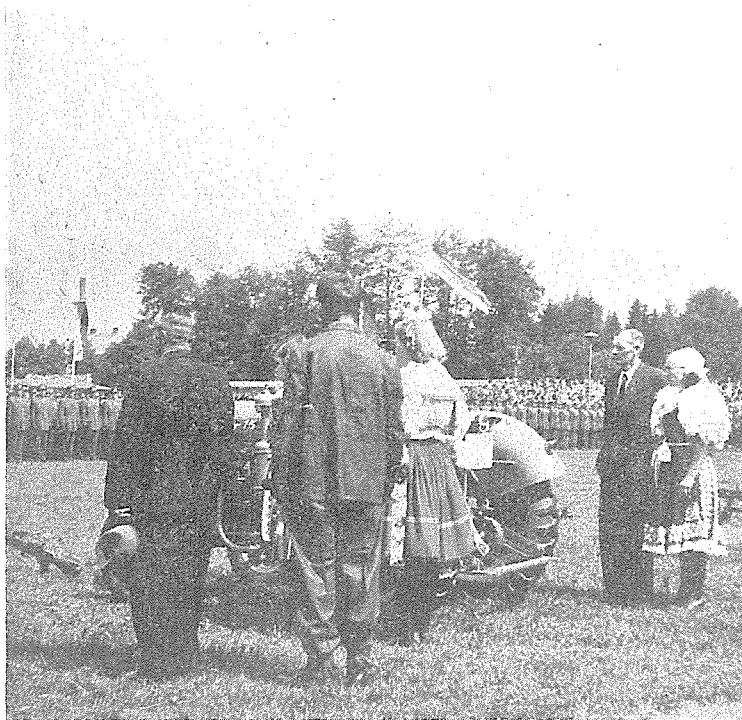

Traktor Zetor 15 »Kapitán Igor Lebovič«, darovaný příslušníky vojenské akademie v Hranicích.

Je naší hrdostí, že ve středu svého kraje máme tak významného politického činitele, jako je vojenská akademie, je naší radostí, že to byla právě tato vojenská akademie, která po prvé v našem okrese prakticky ukázala význam a sílu spojenectví dělníků s rolníky, je naší ctí, že tuto vo-

jenskou akademii vede velitel tak vysoce pokrokový a dobu tak správně chápající, jako je p. gen. Karel Veger.

Jsme právem hrdí na svou vojenskou akademii, stejně jako na její družbu s VŽKG, jejíž další prohlubování bude

Předání traktoru Zetor 15 JZD v Milenově.

jen znásobením politického významu vojenské akademie v okrese i kraji.

Nechceme jen staticky konstatovat, ale voláme do všech obcí našeho okresu, aby následovaly příkladu milenovských občanů a prohlubovaly přirozené spojení dělníků a rolníků, které jediné je zárukou naší lepší budoucnosti.

Dušan Krumplovič:

Vývoj průmyslu a průmyslových podniků na Hranicku.

(Podle stavu k 1. VII. 1948.)

V poslední čtvrtině 19. století pozbývá Hranicko pomalu svůj čistě zemědělský charakter. I do tohoto kraje začíná pronikat pomalu, ale jistě průmysl, jak tomu bylo ostatně ve všech vnitrozemských okresech moravských. Příčiny byly tu všude stejné. V obou střediscích okresu Hranicích a Lipníku n./B. a v okolí bylo dostatek pracovních sil. Obě města ležela na hlavní trati z Ostravy do Přerova. Uhlí bylo blízko, cesta pro hotové výrobky do světa otevřena.

Z kovoprůmyslu vznikl jako první závod Sigma pumpy v Hranicích, který se po splnutí se závodem v Lutíně pěkně rozvíjí a po dobudování druhého objektu u severního nádraží v Hranicích bude zaměstnávat přes 1000 dělníků. V r. 1896 vznikl závod Wawerkův v Lipníku n./B., který dosáhl největší kapacity za okupace, a v r. 1922 vznikl konečně poslední závod Středomoravské kovodělné závody v Lipníku n./B.

Středisky soukenického průmyslu jsou opět města Hranice a Lipník. Obě továrny vznikly jako podniky německé na podporu a udržení německých posic v obou městech. Dnes však dávají práci stovkám žen a mužů. Hotoví kvalitní výrobky pro export.

Továrna Solo v Lipníku n./B. založena byla v Lipníku proto, že tu měla příznivé podmínky pro výrobu. Dříví je v Oderských horách i na výbězcích Karpat dostatek.

Okolnost, že téměř jednu čtvrtinu hranického okresu zabírají lesy, dala vznik četným pilám. V okrese je celkem osm větších pilařských závodů, z nichž největší jsou závody Vepřkův v Lipníku n./B. a závod Losertův v Kyjanici u Vel. Újezda. Dřevo se zpracovává v závodech nejen na desky a stavební dříví, ale i na dřevitou vlnu. Pilařské podniky v okrese mají význam i pro zemědělce. Ti svážejí v době zimní kulatinu z lesů do podniků.

K nejstarším podnikům patří Košova pila ve Vel. Újezdě. Založena byla již v padesátých letech minulého století. Před

rokem 1900 vznikl ještě závod v Kyjanici, r. 1900 Losertova pila v Hranicích. Ostatní pily založeny byly po r. 1900.

Dostatek dlažebního, stavebního i štěrkového kamene ve vrstvách kulmských, tvořících Oderské hory a výběžky Karpat, dal základ četným kamenolomům. V přehledu uvedu sedm největších. Většinu z nich možno viděti z vlaku dráhy Přerov—Hranice. Každému milovníku přírody působí tyto rány na svazích Oderských hor a Karpat bolest. Jsou však nutné a proto se již musíme s nimi smířit. Nebýt jich, neměli bychom na Hranicku a v přilehlých okresech tak pěkné a dobré silnice. Kamenolomy vznikly vesměs po roce 1900.

V nejbližším okolí Hranic je útvar devonský, ostrůvkovitě rozšířený na východ podél Bečvy. Útvar tento obsahuje známé sedé vápence hranické, vápence, hodící se nejen na dlažbu, stavby a štěrky, ale i na výrobu vápna. Proto v okolí Hranic vznikly vápenky v Černotíně i vápenka Skalka přímo v katastru hranickém. V nejbližší době má býti tohoto vápence využito jako suroviny k výrobě cementu. Moderní cementárna zřízena bude na území nynější vápenky Skalka.

Vnitřek pánve mezi Oderskými horami a Karpatami jest u krajů vyplněn naplaveninami staršími (diluviálními) a mezi těmito s obou stran Bečvy naplaveninami mladšími (alluviálními). K diluviu patří tu i cihlářské hlíny, které daly vznik velkým cihelnám v Hranicích, Polomi, Lipníku n./B. a v Mal. Prosenicích. Všechny vznikly na počátku 20. století, kdy v kraji i v sousedních okresech vznikal čilý stavební ruch.

Dokončení příště.

František Skotálek:

Týn nad Bečvou.

Obec Týn nad Bečvou (243 m n. m.), pošta Lipník nad Beč., leží na úpatí vrchu (406 m), na němž celému kraji vévodí zřícenina hradu Helštýna. Týn je rozložen v délce 1650 m a v šířce 720 m po obou stranách silnice vedoucí z Lipníka a proťaté do kříže ulicí od Bečvy k Helštýnu. Helštýn převyšuje směrem východním Krásnice (471 m) a Malíník (476 m). V těsné blízkosti Týna teče řeka Bečva, jež poskytuje přirozená koupaliště a hojně stavebního písku a

štěrku. Z lesa, ze žlebu pod silnicí vedoucí do Lhoty, nedaleko sousosí Cyrila a Metoděje, vytéká potok Svinec, jenž se vlévá do bývalé mlýnské strouhy a pak do Bečvy.

Katastr Týna měří celkem 1.199,85 ha, z čehož zemědělské půdy je jen 312,90 ha, lesa 869,52 ha a ostatní půdy 17,43 ha. Hraničí s devíti obcemi, a to: Lipníkem, Jezernicí, Slavičem, Paršovicemi, Dolními Nětčicemi, se Soběchleby, s Radotínem, Lhotkou a s Hlinskem. Půda se svažuje k severu do údolí řeky Bečvy (230 m n. m.). Výškový rozdíl řeky Bečvy a nejvyššího vrchu Malíníku je tedy 246 m. Údolím řeky Bečvy — Moravskou bránou — vanou obzvláště v zimě časté studené severní větry. Orné a dobré půdy je nedostatek. Proto Týn je obec většinou dělnická. Dělníci docházejí za svým povoláním do Lipníka, ale také dojíždějí i do vzdálenějších měst — Přerova, Hranic, Zlína i do Ostravy. V době kampaně jezdí také do prosenického cukrovaru.

Půda je v Týně velmi rozdrobena, 144 majitelům patří 1290 parcelí. Jen 14 zemědělců hospodaří na výměře od 5 do 10 ha, 34 zemědělci na výměře od 2 do 5 ha. Pomístné názvy trati jsou: Březí, Březovy, Hůra, Hrabína, Jezero, Kalábovský, Kopaniny, Kopánky, Kouty, Krásná hora, Kuče, Mesla, Obory, Přičky, Růžna, Růženy, Strávník, Výstřelovský, Záhonky, Za humny, Zlechovy (jméno po zaniklé osadě), Záruby, Závodí, Žabinek.

Při posledním sčítání lidu 1930 měl Týn 168 popisných čísel a 803 obyv. Nyní v r. 1949 má 926 obyv. a 218 popisných čísel. Ke dni 1. srpna 1945 měl však 1242 obyv. Počet obyvatelů klesl odstěhováním hlavně do pohraničí. Z Týna bylo odsunuto 9 osob německé národnosti, jimž bylo zabaveno 5 domů a 13,30 ha orné půdy, jež byla přidělena občanům a obci na stavební místa.

Do školy se chodilo až do r. 1787 do Lipníka, kdy byla v Týně zřízena samostatná jednotřídka. Nová jednotřídní školní budova byla postavena skoro o devadesát let později r. 1875 a ta pak rozšířena na dvojtřídní r. 1892. Nynější budova národní školy byla postavena r. 1938 jako »Jubilejní škola 1938«. Mateřská škola v Týně byla zřízena 1. dubna 1946 a je zatím umístěna v budově národní školy. O tělesnou výchovu pečuje Sokol (od r. 1921) v sokolovně vystavěné r. 1931. Kino zřídil Sokol v r. 1939. Divadly vzdělává Spolek divadelních ochotníků (od r. 1945). O bezpečnost proti po-

žáru se v obci stará Sbor dobrovolných hasičů založený roku 1895. Má přívěsnou motorovou stříkačku a autobus. Poradna pro matky a děti plní od r. 1943 dobře svůj úkol.

Týn připomíná se po prvé r. 1447, kdy již patřil k panství helštýnskému. Kromě pivovaru z 16. století měl také sladovnu a mlýn, jež vyhořely. Před pivovarem zanikla kožužna, olejna a bělidla. Vepřkova pila byla přestěhována do Lipníka. Ve skalních lomech vrchu Helštýna se již kámen dávno neláme, aby se neporušoval vzhled kopce a neohrožovala zřícenina hradu Helštýna.

Nynější kostel vznikl z původní kaple Panny Marie, vystavěné r. 1733. Věž byla přistavěna r. 1777, apsida 1847. R. 1805 byla zřízena samostatná duchovní správa.

Týn je památný pobytem hudebního skladatele Bedřicha Smetany, který přijel r. 1854 do Týna k svému švagrovi Matějkovi, aby hledal v čerstvém horském vzduchu uzdravení pro nemocnou dcerku Gabrielu. Ta mu však v Týně 9. července 1854 zemřela a je pochována na starém hřbitově u kostela, kde jí byl r. 1946 postaven a při slavnosti »Mora-va Smetanovi« odhalen nový pomníček akad. sochaře Demetra Livory. Na domě, v němž Smetana bydlil, byla v r. 1924 péčí okresního osvětového sboru v Lipniku zasazena pamětní deska s nápisem: »Zde bydlil tvůrce české hudby Bedřich Smetana r. 1854«.

Dějiny obce jsou úzce spjaty s dějinami hradu Helštýna, jehož zakladatelem je loupeživý slezský rytíř Friduš z Línavy kolem r. 1280. Král Václav II. dobyl hradu a daroval jej mocnému Vokovi z Kravař. Pánové z Kravař drželi Helštýn přes 160 let. Pak se tu vystřídalo několik majitelů. Zlatá doba nastala Helštýnu za pánů z Pernštýna, jichž znak je vytesán do kamenné desky nad druhou bránou. Má tento nápis: »Anno MCDLXXX — Wilem z Perštayna — pán na Helfenštaynye«. Po bitvě bělohorské stal se pánem Helštýna kardinál Dietrichštejn, biskup olomoucký. Sláva Helštýna pak pomalu zapadala, třebaže byl ještě několikrát bezúspěšně obléhán. Noví majitelé hrad neudržovali a tak roku 1817 byly jeho věže odstřelovány z děl, protože hrozily sesutím. Po druhé světové válce přešel Helštýn z německých rukou do majetku turistického odboru Československé obce sokolské.

Helštýn je němým, ale výrazným dokladem toho, jak

těžce bylo našim předkům robotovati. Týnští obyvatelé ovšem hradu sami nepostavili. Z pamětí, které se nám dochovaly po bývalém lipenském primátoru Martinu Zykmundkovi ze 16. stol., se dovídáme, že robotníci ku stavbě ze všech panství v poříčí Bečvy, ba až od Prostějova, Plumlova a Nového Jičína voláni byli.

Zříceniny hradu Helštýna jsou nyní hojně navštěvovány výpravami školních dětí i osob dospělých, jež se diví jeho mohutnosti a rozlehlosti a jsou odměněni překrásným pohledem po celém okolí.

Drobné zprávy

K 65. narozeninám Florianu Zapletala.

V červnu se dožil 65 let jeden z nejpilnějších a nejvýznačnějších spolupracovníků Z. k., major **Florian Zapletal**. Nemohli jsme vzpomenout jeho šedesátin, protože dříve než dosáhl tohoto jubilea, byla Záhorská kronika zastavena zásahem okupantů. O to radostněji mu blahopřejeme dnes, třeba trochu opožděně.

Florian Zapletal narodil se 10. června 1884 v Bochoři u Přerova čp. 25, studoval gymnasium v Kroměříži, v Přerově a v Místku, pak na filosofické fakultě Karlovy university v Praze, na universitě ve Vídni a opět v Praze. Mezitím odbyl si činnou službu vojenskou v Lublani a ve válečném přístavu v Pulji. Od roku 1911 do vypuknutí první světové vojny byl žurnalistou s působností v »Obzoru« v Přerově. Po nastoupení vojenské služby přešel k Rusům 23. listopadu 1914 západně od Dukly a v lednu 1915 přihlásil se do čs. legií. Pobyl na různých místech v Rusku a od roku 1915 do 1917 působil pak v petrohradském »Čechoslováku«. Do vlasti se vrátil z Moskvy v prosinci 1918. Působil potom v tiskovém odboru presidia ministerské rady, v Užhorodě na Podkarpatské Rusi, ve výchovném odboru při ministerstvu národní obrany, v historickém oddělení hlavního štábu, ve vojenském archivu a museu r. 1919—1926, v r. 1927—31, 8. 1939 v Památníku národního osvobození v Praze, v Památkovém úřadě pro Čechy a v ministerstvu školství 1940 až 1. dubna 1941, kdy přeložen nuceně do výslužby. Za okupace gestapo zpusťlo jeho knihovnu, korespondenci a poznámkový materiál. Německá zpravodajská služba a kriminální policie dovršila zkázu.

V květnu 1945 účastnil se pražského povstání a byl zraněn při německém náletu na kasárny Jiřího z Poděbrad. Od června 1945 působil ve Vojenském historickém ústavu v Praze do 1. září 1947, kdy odešel jako major čs. vojska do výslužby. Literárně činný byl od r. 1902. Mimo samostatné práce přispíval velkou řadou článků do Záhorské kroniky.

Jeho činnost v Záhorské kronice, zasvěcená historickému výzkumu

rodného kraje středního Pobečví a Záhoří, ho řadí mezi nejpilnější a nejobětavější pracovníky v tomto směru. Výsledky, jichž dosáhl svou vědeckou prací, znamenají velký přínos k poznání našeho kraje. Redakce Záhorské kroniky mu přeje mnoho zdaru k další práci a mnohá ljeta!

Sjezd žakovských organizací a úderníků na Hranicku.

Okresní pedagogický sbor za součinnosti místní skupiny ROH - SZŠO a okresního vedení ČSM realizoval na konci školního roku 1948-49 I. sjezd žakovských organizací a nejlepších žáků-úderníků škol národních a středních okresu hranického.

Sjezd byl konán dne 24. června 1949 v Hranicích. Každá národní škola vyslala 2, každá střední škola 3 zástupce školní ŽO a mimo to své nejlepší úderníky. Sjezdu se takto zúčastnilo na 300 žáků a žákyň, kteří byli doprovázeni učiteli-důvěrníky ŽO.

Sjezdu byl přítomen předseda referátu školství, osvěty a těl. výchovy při ONV v Hranicích, oba okr. školní inspektoři, předsednictvo ROH-MS, ČSM, zástupci armády, úřadů atd.

Ráz sjezdu byl pracovní: delegáti ŽO a úderníci v obšírných referátech, debatách a diskusích nastínilí celoroční práci svých škol v prvním roce jednotné školy, tuto práci zhodnotili, vytkli přednosti i závady a částečně i narýsovali program práce na příští školní rok.

Úkolu sjezdu, totiž seznámiti vzájemně ŽO škol, předvésti jejich celoroční práci, poznati přednosti a chyby v této práci, podchytiti líknavé nebo nezkušené ŽO, vychovávat žáky národních škol pro práci v ŽO na střední škole a konečně odměnit pilné ŽO a úderníky za práci, tohoto úkolu bylo vcelku dosaženo. Poznatků z I. sjezdu využije OPS v dalším plánování své práce.

Na konci sjezdu, který byl zpestřen kulturními vložkami, byly vítězné kolektivy ŽO i jednotliví úderníci odměněni jednak putovními cenami, jednak knížkami, anebo byli následující neděli hosty hranického autoklubu, který je pozval k výletu.

Odpoledne, po ukončení sjezdu, byli účastníci sjezdu hosty hranické vojenské akademie v rámci akce »Armáda dětem«, kde rovněž se jim dostalo uznání a odměn formou knižních darů.

Lad. Kozel.

v projevech našich vůdčích činitelů, zejména pana presidenta, když hovoří o úloze, jakou hrála v našem životě, a zdůrazňuje, že v takto vytvořené tradici budeme pokračovat a ji rozvíjet.

Toto musíme mít na paměti, uvažujeme-li o poslání dalšího vlastivědného zkoumání. Zmíněné hospodářské úkoly vyžadují součinnosti a pochopení všech. Jak docílíme, aby porozuměl dnešní přestavbě a výstavbě se všemi jejími hospodářskými i společenskými změnami, s jejím úsilím o zlepšení pro dobro celku i s jejími obtížemi náš zemědělec? Ten, který si snadno představuje, že jeho malé hospodářství, způsob, jak on beze strojů se lopotí, to vše že je tak již odedávna a nutně musí být tak. Přesvědčme jej všeobecnými poučkami o hospodářském vývoji a o nutnosti pokroku? Asi sotva. Ale můžeme-li přijít s konkrétními příklady z jeho vlastního prostředí, z našeho kraje, z minulosti jeho obce, tu jej bude možno přesvědčit. Ukážeme, jak jeho praděd dělal pod karabáčem na panském a jeho předek byl nevolníkem, jak ještě v nedávné minulosti byl zemědělec předmětem sobeckého vykořisťování, jak v zemědělství byl opožděn technický pokrok a udržely se tu dnes již zastaralé formy hospodaření. Stejně přesvědčivé je uvést, co znamenala kdysi zlovůle vrchnostenského úřadování a jak nás dnes revoluční vývoj dovedl až k orgánům lidové správy. Konkrétní materiál pro tato poznání nám dává jen vlastivědná práce.

Význam vlastivědného zkoumání se ozřejmí ještě lépe, připomeneme-li si důležitost vlastivědné výuky ve škole. Chceme zajisté, aby nová generace, která vyjde z našich škol, nejen sama chápala zásady budování socialismu a nabyla vědecky podloženého názoru, ale sama dovedla rozoznávat, co je pokrokové a co patří učerejšku. A tu je zase potřeba vycházet z nejbližšího a známějšího, z vlastivědného materiálu našeho kraje, jehož poznání se tak dostává přímo zásadní ráz.

Vlastivědný výzkum je tedy i dnes velmi časový. U nás provádí jej již od roku 1925 Záhorská kronika a bude v něm pokračovat.

Výsledků výzkumu mohou použít referenti při svých přednáškách, a celek bude zpracován jako Vlastivěda Hranicka, Pobečví a Záhoří.

Red. Z. k.

Nakladatelství R. Promberger v Olomouci, vydalo:

Ceněk Kramoliš: Vzpomínky z učitelského a spisovatelského života. Obálka Fr. Vrobla. Cena Kčs 50.— brož. — Vzpomínky mají dokumentární hodnotu svými pamětními záznamy z doby více než tří čtvrtí století.

Musejní a archeologický spolek v Kyjově vydal:

Klvaňa-Fintajzl-Zlámal: Kyjovsko. Vlastivědný popis politického okr. kyjovského. Obálka Jan Znoj. Cena 35 Kčs (s mapou okr. 40 Kčs). Vincenc Socha: Lhotka pošta Metylovice, vydal:

Vincenc Socha: Lidové tance na Lašsku. Část I. Cena 50 Kčs. Klavírní nebo jiný hudební doprovod k tancům zapůjčí autor.

Nakladatelství Práce, Praha II., Václavské nám. č. 15, vydalo:

Román dvou bratří. Po květnové revoluci se značně rozšířila naše znalost bulharské literatury. Poznali jsme řadu významných autorů, jejichž díla vskutku obohatila naši překladovou literaturu. To lze říci i o románu Marie Grubešlievy. Uchem jehly, který vydalo naklad. Práce (brož. 92 Kčs). Román je důkazem toho, že bulharští autoři se nevyhýbají látce z nedávné minulosti, čerpá svůj děj z doby před druhou světovou válkou a ústí do doby, kdy bulharský režim byl ve vleku nacistů. Autorka zobrazila přesvědčivě, jak fašistický útlak nejlepší syny bulharského národa povahově zoceloval.

Malované děti. Tak nazval Pavel Eisner knihu, kterou věnoval zasvěceným a láskyplným slovesným rozborům českých, moravských i slovenských písní, jímž dosud nebyla po této stránce věnována soustavnější pozornost. V knize Malované děti (Práce, brož. 110 Kčs), projevil se Pavel Eisner jako zasvěcený znalec české řeči a poutavý vykladač mámivě jazykové krásy lidové písně. Zatím, co melodické hodnoty lidové písně byly již nejednou vyloženy povoláními odborníky, máme málo filologů, kteří by se podrobněji zabývali vděčným tematem rozboru jazykových pokladů lidové písně.

Kontrola výroby. Mezi velmi užitečné knihy řadíme technickou příručku ing. N. Karpenka, Kontrola výroby (Práce, kart. 160 Kčs). Dílo je určeno těm, kdo se věnují organizaci výrobní kontroly a výroby v závodě, a obsahuje všeobecné základní směrnice, které je nutno v různých závodech a různých průmyslových odvětvích přizpůsobit organizaci závodu, místním poměrům atd. V knize najdou dobré vodítko kontrolaři začátečníci, stejně jako vedoucí a odborní kontrolaři, dílovedoucí, úkoláři a postupáři.

Motory a stroje. Třetí svazek knižnice »Technické příručky Práce« publikace prof. E. Řeháčka. Motory a stroje uvádí přístupně celkový přehled a znalost základních pojmů strojnictví. Kniha, obohacená 800 vyobrazeními, pojednává o nejběžnějších druzích strojů, o motorech, částech strojů, dopravních strojích, elektrotechnice a elektrických strojích, zemědělských strojích, čerpadlech, kompresorech, textilních strojích, strojích chemického průmyslu a různých drobnějších strojích (hodinky a j.). Autor postupuje methodicky, vykládá podstatu věci, aby rozuměl i začátečník, pak uvádí podrobnější popis a ukázkou skutečné konstrukce na vybraných obrázcích. Vydalo naklad. Práce. Kart. 85 Kčs.